

Potatis och potatisbladmögel



Av Anders Kohkoinen, Brf Skogsglantan

All vår början blir svår..

När detta skrivs i slutet av juli 2002 är dagarna varma och nätterna har börjat bli ganska svala med mycket dagg på mornarna. Föregående års problem med potatisbladmögel har återkommit även detta år. Angreppsgraden är dock mycket varierande - allt ifrån total förödelse (som i undertecknads potatisodling), till nästan helt opåverkade plantor.

Min allra första sommar som potatisodlare avslutades alltså igår med att jag tvingades agera bödel genom att hugga av och avlägsna all potatisblast. Blasten hade sedan länge slutat växa och var hårt angripen av bladmögel. Många plantor hade vittrat ända ner i jorden, och antagligen kommer en stor andel av min ynkliga skörd att bli rötskadad under lagringen i vinter.

Skam den som ger sig dock. Med facit i hand har jag försökt komma underfund med var min odling gick fel, och vad som kan vara en lämplig strategi inför nästa odlingssäsong. Lite efterforskningar på nätet har givit följande information jag gärna delar med mig av.

Potatisbladmögel ("Late blight" på engelska) eller "potatispest" är den vanligaste och mest skadegörande potatissjukdomen i Sverige och i världen. Den orsakas av en svamp – *Phytophora Infestans*. Svampen sprids vanligen med hjälp av luftburna sporer. När blasten angrips bildas bruna fläckar som växer sig större – i utkanten av fläcken äter sig svampmycelet in i det friska bladet samtidigt som massor av nya sporer bildas och sprids. Under gynnsamma förhållanden för svampen (varma dagar, svala daggrika nätter) kan nedvisningen av blasten gå mycket snabbt, från den första angreppet till total blastdöd kan det ta så kort tid som en vecka. Sporer från blasten rasar ner på marken och sköljs ner i jorden av regn, och kan på så sätt också smitta själva knölarna som drabbas av brunröta.

Sjukdomen är som sagt mycket allmän och kommersiella odlare skyddar skörden genom att bespruta odlingarna med kemikalier i förebyggande syfte.

Som ekologiska odlare har vi inte samma möjligheter, men det finns mycket vi kan göra ändå. Hur jag burit mig åt denna sommar står inom hakparenteser och kan tjäna som varnande exempel.

Val av utsäde

Endast kontrollerade, smittfria sättpotatisar bör användas (sk statsplomberat utsäde). Att sätta fjolårspotatis från förra året mögeldrabbade skörd är att tigga och be om smitta.

Potatis finns det flera olika sorter av, och de skiljer sig mycket från varandra då det gäller motståndskraft mot bladmögel. De gamla potatissorterna vi alla hört talas om – Bintje, Mandelpotatis, King Edward etc – är känsliga för bladmögel och drabbas snabbt och hårt.

Exempel på motståndskraftiga sorter är däremot Asterix, Matilda, Escort, Appell, Herta, Silla, Grata och Elin. Ingen potatis är helt immun, men ju längre blasten lever, desto mer hinner potatisen växa. En potatissort som växer snabbt och ger tidig skörd hinner ge bra skörd även om blasten vissnar i förtid. Mer information om olika sorter längre fram.

[Min sättpotatis var visserligen kontrollerad, men sortvalet mycket olyckligt – Bellona och Mandelpotatis. Bägge sorterna känsliga för bladmögel]

Odlingssätt

Sättpotatisen bör förgro innan den planteras, se <http://www.odla.nu/artiklar/odlarboken7.shtml>. Genom att ha glest mellan raderna (ca 75 cm) och inte sätta potatisen för tätt, minskar risken för att en enstaka smittad planta skall sprida möglet till hela odlingen. Sporer sprids både när det blåser, men främst vid regnväder då vatten skvätter från en planta till en annan.

Potatisen skall inte sättas för tidigt. Det räcker visserligen med +7 grader i marken för att potatisen skall börja växa, men då växer den mycket långsamt och är också mer känslig för allehanda sjukdomar. Det bör vara minst +10 grader varmt i marken innan potatisen planteras.

Raderna bör hållas ordentligt kupade, gärna upprepade gånger. Om knölarna får ordentligt med jord ovanför sig minskar risken för brunröta av infekterad blast ovan jord.

Under slutet av juli och in i augusti behöver man vara ordentligt uppmärksam på bladmögelangrepp och snabbt avlägsna smittade blad/plantor om det bara är frågan om enstaka angrepp. Vid omfattande angrepp vissnar blasten snabbt och man har ingenting att förlora på att skära bort den helt. Smittad blast måste föras bort och får inte komposteras. Vänta med skörden minst två-tre veckor efter att blasten är borta, då har merparten av kvarliggande sporer på marken försvunnit och risken för brunrötesmitta i samband med uppgrävningen av knölarna är mindre.

När blasten avlägsnas slutar potatisen att växa, och det är förstås en balansgång att göra detta vid rätt tillfälle. En ordentligt visnen blast är inte till nytta för knölarna, medan begränsade angrepp inte har samma betydelse för potatisens tillväxt under jord. Å andra sidan är det inte speciellt roligt att låta drabbad blast växa och sprida sporer till angränsande plantor – så det är en svår avvägning.

[Min potatis kom i jorden en vecka in i Maj, de planterades alldeles för tätt, både mellan raderna och mellan enskilda potatisar. Potatisen var inte förgrödd på rätt sätt.]

Mer om olika sorters bladmögeltålig potatis

Appell:	Svenskförädlad och högavkastande. Fastkokande med liten mjölighet.
Asterix:	Rödskalig, långoval fast potatis från Holland. Bra avkastning och bra kokegenskaper. Känslig mot bladmögel, men som dock inte sprider sig till knölarna som är mycket resistent mot brunröta. Blasten vissnar med potatisen blir fin i alla fall. Nackdelen med sporspridande infekterad blast kvarstår dock.
Matilda:	Svensk sort som kan odlas i hela Sverige. Mycket vanlig inom ekologisk odling pga god motståndskraft mot bladmögel. Svagt gult kött med lätt mjölig konsistens. Drar nytta av kraftig gödsling. Är dock känslig för skorv.
Grata:	Gult skal och höggult kött, runda och släta knölar. Vanlig i ekologiska odlingar.
Elin:	Rundoval, vitgult kött. Slätt och ljust skal. Något mjölig.
Herta:	Gult kött, gult skal, något mjölig. God, fast kokkvalitet. Från Nederländerna. Medelgod avkastning.
Escort:	Hög avkastning, goda kokegenskaper. Ljusgult kött och rundovala knölar.
Silla:	Tidig, fast potatis med ljusrött skal och gult kött. Trots att den är tidig är motståndskraften mot bladmögel god.
Sava:	Ljusgult skal och kött. Fast potatis som kommer ganska tidigt.
Ovatio:	Gult skal och kött. Något mjölig. Högavkastande, men kräver goda lagringsförhållanden.

Skorv

Detta har på förekommen anledning handlat mycket om bladmögel, men även skorv har drabbat potatisen på många håll. Skorven skadar potatisskalen och i kombination med bladmögel blir därför risken för brunröta ännu större.

Skorv – Orsakas av strålsvampen *Streptomyces Scabies*. Torka i början av växtsäsongen och basisk jord bäddar för skorvangrepp. Om pH hålls lågt (5.5-6.0 ungefär) och man vattnar under de fyra första veckorna efter planteringen garderar man sig mot skorv. I redskapsskjulet finns numera indikatorpapper för mätning av pH. Visar det sig att pH-värdet är högt kan man sänka det genom att sprida okalkat torvströ i jorden.

Funderingar inför nästa säsong

Som kolonister har vi inte så stora möjligheter att bekämpa potatissjukdomar med kemikalier. Vi kan inte heller byta odlingsplats utan vi får helt enkelt hålla tillgodo med den rutor mark vi disponerar.

Vi har lotterna tätt inpå varandra och detta är därigenom ett gemensamt problem vi alla delar. Problemet är återkommande (vi hade enligt uppgift omfattande angrepp även förra året), och detta är tydligen något vi kommer att få leva med. Hur lever man då med bladmögel på bästa sätt?

Först måste vi konstatera att vi alla sitter i samma båt – vi odlar allihop i samma potatisland. Sporerna skiljer inte mellan vem som råkar om olika lotter. Vi har därför ett ansvar inte bara för våran egen skörd, utan även för att minimera skadorna hos våra grannar.

Valet av utsäde är antagligen det allra viktigaste. Om vi kan välja potatissorter som är motståndskraftiga undviker vi intensiva infektionshärder och håller därigenom mängden smittämne på låg nivå. Detta innebär att man kanske kan fördröja utbrottet under de viktiga veckor då potatisen växer som mest.

Vill man ändå prova odla mögelkänsliga potatissorter (att mandelpotatis är godast är självklart) så bör mått och steg vidtas för att enkelt kunna isolera planteringen ifall det skulle bli ett tidigt angrepp. Att ringa in känslig potatis med andra växter för att hindra skvättspridning vid regn kan kanske vara ett alternativ. En ”häck” av sockerärt eller något annat tätväxande runt de känsliga potatisraderna skulle kanske hjälpa en del.

Väljer man att odla känslig potatis bör man också vara medveten om det ansvar man har ifall man råkar ut för ett tidigt angrepp. Angripna plantor producerar sporer och ökar därför infektionsbelastningen i hela området.

En extrem åtgärd skulle kunna vara att disponera om hela området på ett gemensamt sätt – känsliga potatissorter i ena änden av koloniområdet, grönsaksplanteringar, blomsterodlingar och bärbuskar däremellan och sedan den huvudsakliga odlingen av motståndskraftig potatis i den andra änden av området. En sådan drastisk om disposition av lottområdet medför säkert mycket praktiska bekymmer (och känslomässiga) – men kan kanske vara ett alternativ ifall vi inte kan komma tillrätta med problemet på annat sätt. Detta är dock bara mina funderingar.

Jag hyser dock gott hopp om framtiden, tar man en promenad runt området idag så ser man stora skillnader i potatisens skick. Allt ifrån min egen ödelagda lott i den värsta änden av spektrumet till nästintill helt smittfria bestånd. Det verkar som det finns en hel del kunskap i våra led som skulle behöva spridas.